

УДК 338.13

Гончаренко Л.В., заступник директора¹, **Чемерис В.А.**, к.е.н., докторант²©¹Департамент агропромислового розвитку¹Львівської обласної державної адміністрації, Львів, Україна²Інститут регіональних досліджень НАН України, Львів, Україна**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО АПК**

У статті висвітлено проблеми фінансового забезпечення розвитку агропромислового комплексу на регіональному рівні для забезпечення конкурентних переваг товаровиробників. Незадовільний стан справ з фінансовим забезпеченням зумовлений слабкою орієнтованістю державної бюджетної політики на зміну механізму господарювання підприємствами агропромислового комплексу на регіональному рівні. Однак, останнє десятиліття засвідчило, що існуючі механізми бюджетної підтримки на здатні принципово задіяти існуючі організаційно-господарські та соціальні резерви, а отже і створити стабільні умови для поступального конкурентного розвитку аграрного сектору. В останні роки спостерігаються негативні тенденції в реалізації державної політики підтримки сільського господарства, зумовлені надмірною централізацією рішень Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо розподілу бюджетних коштів та визначення виконавців програм фінансової підтримки; відсутністю прозорої процедури відбору переможців на виконання державних програм; нерівномірністю доступу до фінансових ресурсів різних суб'єктів господарювання.

Обґрунтовано пропозиції, які забезпечать ефективний та неупереджений перерозподіл фінансових ресурсів на користь товаровиробників Львівської області через прозорий механізм розподілу бюджетної підтримки на регіональному рівні.

Ключові слова: стратегія, аграрний сектор, розвиток, виробничий процес, сільські території, державна фінансова підтримка, державна програма, підприємництво, кредит, інвестиції, розширене відтворення, конкурентоздатність.

УДК 338.13

Гончаренко Л.В., заступитель директора¹, **Чемерис В.А.**, к.э.н., докторант²¹Департамент агропромышленного развития¹Львовской областной государственной администрации, Львов, Украина²Институт региональных исследований НАН Украины, Львов, Украина**ФІНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО АПК**

В статье определены проблемы финансового обеспечения развития агропромышленного комплекса на региональном уровне для обеспечения конкурентных позиций товаропроизводителей. Неудовлетворительное

состояние с финансовым обеспечением стало результатом слабой ориентированности государственной бюджетной политики на изменение механизмов хозяйствования предприятиями агропромышленного комплекса на региональном уровне. Однако, на протяжении последнего десятилетия, действующие механизмы бюджетной поддержки не способны принципиально задействовать существующие организационно-хозяйственные и социальные резервы, а также создать стабильные условия для поступательного конкурентного развития аграрного сектора. В последние года отмечаются негативные тенденции при реализации государственной политики поддержки сельскохозяйственного производства, обусловлены чрезмерной централизацией решений Министерства аграрной политики и продовольствия Украины относительно распределения бюджетных ресурсов и определения исполнителей программ финансовой поддержки; отсутствием прозрачной тенденции отбора производителей для исполнения бюджетных программ; неравномерностью доступа к финансовым ресурсам разных субъектов хозяйственной деятельности.

Обоснованы предложения, которые обеспечат эффективный механизм перераспределения финансовых ресурсов в пользу товаропроизводителей Львовской области на региональном уровне.

Ключевые слова: стратегия, аграрный сектор, развитие, производственный процесс, сельские территории, государственная финансовая поддержка, государственная программа, предпринимательство, инвестиции, расширенное воспроизводство, конкурентоспособность.

UDC 338.13

Goncharenko L.V., deputy chief¹, **Chemerus V.A.**, Ph.D. in Economics²

¹Department of Agri-production Development of Lviv Regional State Administration, Lviv, Ukraine

²Institute of Regional Studies Research NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine

FINANCIAL PROVIDING OF REGIONAL AIC DEVELOPMENT

Main problems of financial support of agri-industrial complex development in the regional levels that provide competitiveness strength of agricultural producers are revealed in the article. Unlawfull stance with financial supports is a result weak orients of state budget policy and change the economic mechanism of agri-industrial enterprises in the regional level. During the last ten years mechanism of state budget support of producers could not activate organizational, economic and social reserve and create a stable condition for step-by-step competitive development agrarian sector. In last years negative tendencies of state support agricultural producers policy realization for the reason of highly centralize of Ministry of Agricultural and Food Policy of Ukraine decisions of state budget financial resources dividing and programs of state support realization institute; absence of clear procedures of enterprise dividing on state program realization; unregular entry to financial resources of different organizationakl forms of emterprises.

This approach allowed for research more deeply and thoroughly analyze the state support of agriculture farms in Lviv region and the bottom line of their business activities. On the basis of the results of research offered specific proposals improve the allocation of public financial support among agricultural producers in the process of establishment.

Key words: *strategy, agrarian sector, development, production process, rural areas, state financial support, entrepreneurship, state program, credit, investments, competitiveness.*

Постановка проблеми. Інтеграція у світову агропродовольчу систему і розширення економічної співпраці з ЄС після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вимагає створення передумов для сталого розвитку аграрного сектору, вимагає високої адаптивності до змін економічних умов здійснення підприємницької діяльності. Розв'язання вказаних проблем особливо важливе на регіональному рівні, оскільки істотні трансформаційні зміни та реформи змінили сприйнятливність підприємств АПК різних організаційно-правових форм власності до впровадження інновацій для забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Особлива увага, на думку авторів, повинна приділятися впровадженню сучасних фінансових інструментів для забезпечення розвитку підприємств АПК на регіональному рівні, що дозволить ефективно використати ресурсні переваги аграрного сектору регіону для виходу на ринки країн ЄС.

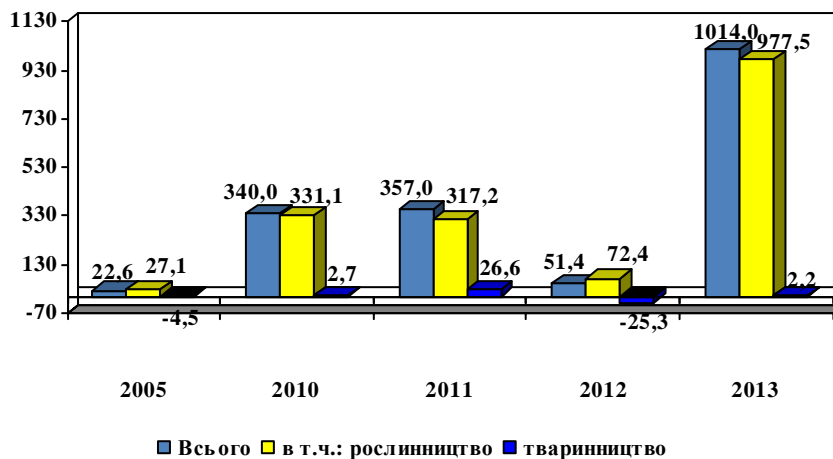
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемним аспекти фінансового забезпечення розвитку АПК присвячено праці М.Я. Дем'яненка, П.А. Стецюка, Л.А. Євчук [1], П.М. Макаренка [2], С. П. Ярошенка [3] та інших відомих економістів-аграрників, які системно дослідили та проаналізували окремі питання фінансового забезпечення виробництва регіональних АПК. Водночас, авторами недостатньо уваги приділено проблемам прикордонних регіонів для яких характерними рисами є не лише додаткові потенційні логістичні переваги для експорту продукції АПК, але і посилену конкуренцію з продукцією товаровиробників ЄС на регіональному ринку, зокрема і у зв'язку з дією міждержавних угод про малий прикордонний рух. Слід зазначити, що вирішення проблем села лише в результаті концентрації виробництва і спрямування державної фінансової підтримки на ці підприємств не можливе без створення згуртованих сільських громад із ефективними органами місцевого самоврядування.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану фінансового забезпечення розвитку АПК прикордонного регіону на прикладі Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Розвиток аграрного сектору регіону відіграє надзвичайно важливе значення у забезпеченні продовольчої безпеки, зайнятості населення, а також у розвитку людського капіталу в багатьох економічно розвинутих країнах світу, зокрема в країнах Західної Європи. В ЄС традиційно вважається, що незважаючи на низьку частку аграрного сектору у

ВВП відповідних держав, необхідно застосовувати фінансові інструменти для забезпечення розширеного відтворення та експорту продукції.

Агропромисловий комплекс Львівської області, формуючи майже п'яту частину валової доданої вартості економіки регіону, створює передумови для проживання майже 1 млн. жителів. Протягом останніх восьми років спостерігається збільшення обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції на 28%, зокрема в сільськогосподарських підприємствах у 3,9 рази. Водночас, в структурі зовнішньої торгівлі регіону майже третина – це імпорт продуктів тваринного походження. При цьому виробництво тваринницької продукції для підприємств регіону є недостатньо прибутковим, а динаміка прибутковості в галузі рослинництва є більш сприятлива для товаровиробників (рис. 1), оскільки у Львівській області сформувалися 20 крупнотоварних виробників, посівна площа яких перевищує 50% загальної площі ріллі сільськогосподарських підприємств.

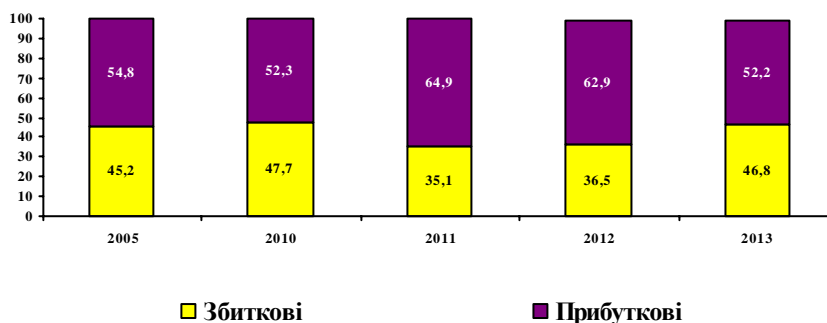
Рис. 1. Прибуток (збиток) від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Львівської області у 2005-2013 рр. (млн. грн.)

Джерело: складено автором на основі даних Департаменту агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації

Сільськогосподарські підприємства в умовах зростаючих витрат виробництва повільно модернізують матеріально-технічну базу і недостатньо активно впроваджують технологічно-технічні інновації, які можуть не лише підвищити прибутковість виробництва продукції, але і забезпечать сталий розвиток агробіосистем. На рис. 2 наведено динаміку зміни прибутковості сільськогосподарських виробників регіону у 2005-2013 рр.

Аналіз наведених на рис.2 даних свідчить, що частка прибуткових підприємств за 2005-2013 рр. дещо знизилася, а позитивну динаміку 2011-2012 рр. із зменшення кількості збиткових підприємств, не вдалося стабілізувати. За підсумками господарської діяльності у 2013 році, сільськогосподарські підприємства одинадцяти районів Львівської області (61%) були прибутковими, а в семи районах – збитковими (рис. 3). Однак, в п'яти районах Львівщини

середня рентабельність від реалізації сільськогосподарської продукції була нижче 3 %.

Рис. 2. Питома вага прибуткових і збиткових сільськогосподарських підприємств у Львівській області в 2005-2013 рр. , %

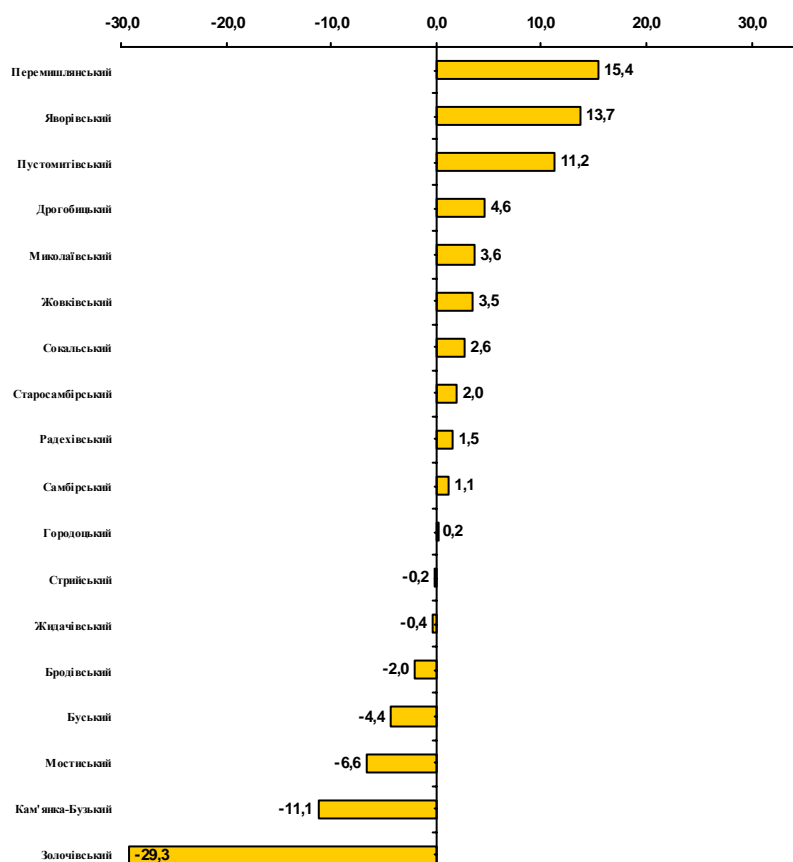
Джерело: складено автором на основі даних Департаменту агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації

Практика свідчить, що багатофункціональний розвиток сільських територій у розвинутих країнах, як зазначає Н. Кудла, був результатом скоординованої дії багатьох інституцій, особливо якщо це стосувалося регіонів з високим рівнем безробіття, незадовільною інфраструктурою або депопуляційними проблемами [4, с.65].

Основними причинами подібної ситуації, на думку авторів, є відсутність ефективних програм Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо фінансово-кредитної підтримки виробників та неефективне адміністрування за реалізацією програм розвитку галузей сільського господарства до 2013 року. Адресний підхід до фінансової підтримки підприємств АПК, поширений у світовій практиці, відповідає міжнародній практиці та меншою мірою спотворює механізм функціонування економіки в умовах кризи.

Аналіз ефективності використання коштів на фінансову підтримку підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів показав, що окремі норми Порядку використання коштів не працюють на користь сільськогосподарського виробника. Зокрема, відсутність річних лімітів планових асигнувань для області не дозволяє підприємствам АПК спрогнозувати власні витрати, і, як наслідок, не стимулює їх до залучення кредитних ресурсів та участі у державній програмі. У 2012 році конкурсною комісією у Львівській області право на отримання компенсації надано сімнадцяти підприємствам на суму 21,9 млн. грн. компенсації в рік. Комісією Міністерства аграрної політики та продовольства України прийнято рішення про надання компенсації лише для тринадцяти підприємств на суму 17,8 млн. грн. Таким чином, підприємства Львівської області були позбавленні права на отримання компенсації в сумі 4,1 млн. грн., в тому числі чотири суб'єкта господарювання не отримали допомогу взагалі. Слід зазначити також, що

згідно діючого порядку не передбачено повідомлення суб'єкта господарювання про причини відмови в наданні компенсації конкурсною комісією галузевого міністерства.

Рис. 3. Економічна ефективність реалізації сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами Львівської області у 2013 році (рентабельність, %)

Джерело: складено автором на основі даних Департаменту агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації

Таким чином, на нашу думку, адресний підхід до фінансової підтримки підприємств АПК, поширений у світовій практиці, відповідає міжнародній практиці і меншою мірою спотворює механізм функціонування економіки в умовах кризи за умови публічності контролю за їх розподілом і поворотністю.

Для акумулювання фінансових ресурсів з різних джерел, на думку О.М. Бородіної та І.В. Прокопи, на локальному рівні сільські територіальні громади мають створити фонди локального розвитку як інституції з консолідації людських і матеріальних ресурсів для спільного розвитку місцевого господарства та фінансування проектів розвитку, сформованих за рахунок погектарних платежів орендарів земельних ділянок [5, с. 68]. Через останній

механізм буде здійснюватися повернення державних фінансових ресурсів, наданих через механізм підтримки підприємств АПК, для реалізації проектів розвитку громади.

Для забезпечення адресного використання бюджетних коштів спрямованих на розвиток села, на думку науковців Інституту економіки та прогнозування НАН України, Міністерству аграрної політики та продовольства України при узгодженні з громадським сектором слід визначати пріоритетні напрями державної підтримки аграрного сектору з урахуванням регіональної специфіки та сучасного стану сільського розвитку. Водночас, автори вбачають доцільність, використовуючи досвід США, створити в Україні Державне агентство сільського розвитку [5, с. 68].

Висновки. Враховуючи необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів і наведені результати дослідження, на нашу думку, можна сформулювати наступні пропозиції, що дозволять ефективніше та прозоріше перерозподіляти фінансові ресурси через Міністерство аграрної політики та продовольства України на користь товаровиробників на регіональному рівні :

1. В Законах України «Про державний бюджет України» визначити видатки на реалізацію заходів передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» за кожним із видів підтримки.

2. З метою децентралізації бюджетних коштів при розробці механізмів використання коштів передбачити встановлення для областей річних лімітів планових асигнувань пропорційно обсягам валового сільськогосподарського виробництва, кількості поголів'я, яке утримується господарствами областей тощо. Надати право обласним конкурсним комісіям приймати рішення щодо визначення учасників програм і обсягів компенсації.

3. Основну частину бюджетних коштів спрямовувати на фінансову підтримку галузей, виробництво яких є збитковим та з тривалим циклом виробництва (утримання та вирощування молодняка великої рогатої худоби, м'ясне скотарство).

4. З метою запровадження виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини запровадити бюджетну підтримку на сертифікацію органічного виробництва.

5. Ініціювати внесення змін до Податкового кодексу України в частині запровадження особливостей визначення бази оподаткування в разі постачання продукції виготовленої з сировини закупленої у господарствах населення, яке не є платником податку на додану вартість. Базу оподаткування податком на додану вартість зменшувати на вартість сировини закупленої у господарствах населення.

7. Для забезпечення адресного спрямування дотацій товаровиробникам, ініціювати внесення змін до Податкового кодексу України в частині відміни норми щодо перерахування переробними підприємствами частини ПДВ до спеціального фонду Державного бюджету України та повернутись до механізму виплати дотацій переробними підприємствами. В такому випадку дотації

виплачувати не безпосередньо товаровиробникам, а заготівельно-збутовим кооперативам, які будуть об'єднувати цих виробників.

8. Відновити підтримку галузі тваринництва за рахунок коштів загального фонду державного бюджету. З метою формування джерела фінансових ресурсів для підтримки галузі тваринництва:

- позбавити права пільгового оподаткування (спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість) сільськогосподарські підприємства, які виключно займаються вирощуванням сільськогосподарських культур в галузі рослинництва, які є рентабельні та експортоорієнтованими;

- переглянути розмір ставки фіксованого сільськогосподарського податку з одного гектара сільськогосподарських угідь диференційовано до економічної ефективності використання цих угідь. Податковим кодексом України встановлена однакова ставка сплати податку в розмірі 0,15 вартості одного гектара нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь всіх видів (рілля, сінокоси, пасовища).

Література

1. Макаренко П.М. Теоретичні питання взаємозв'язку кругообігу капіталу і руху кредиту в АПК / П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 44-48.

2. Євчук Л.А. Фінансовий стан підприємства та ефективність господарської діяльності як індикатори оцінки його конкурентоспроможності / Л.А. Євчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2006. – № 1. – С. 3-10.

3. Ярошенко С.П. Актуальні проблеми фінансового забезпечення конкурентоспроможності агропромислового комплексу України / С.П. Ярошенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 1(8). – С. 20-23.

4. Кудла Н. Багатофункціональний розвиток сільських територій від базових ідей до активізації місцевого підприємництва / Н. Кудла // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 62-71.

5. Бородіна О.М. Аграрний розвиток і саморозвиток громад: модернізація через взаємну адаптацію (теоретико-методологічний аспект) / О.М. Бородіна, І.В. Прокопа // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 55-72.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.